

גליונות לעיון בפרשת השבוע
ערוכים בידי ד"ר נחמה ליבוביץ - שנת העשרים ואחת

ג י ר א (תשכ"ב)

י"ח כ"ג - ל"ג

א. שאלה כללית

1. רבים דנים בשאלה האם אברהם אבינו מתנגד לאחריות הקולקטיבית, לעונש הקבוצי או לא.
2. האם מחלף המחשבה של אברהם בהחילתו שונה, מנוגד או שווה למחלף מחשבתו של משה רבנו באמרו

במדבר ט"ז כ"ב: האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף?

(ענה לשאלות אלה אחרי עברך על כל הגליון!)

- ב. ש"ל: ... והנה לכך נשלחו המלאכים לסדום לנסות יושביה, כדי שאם יהיו ביניהם צדיקים ישתדלו להציל האורחים, או לפחות ישבו בבתיהם ולא יצאו החוצה לראות הנבלה הנעשית להם; וע"י שליחת המלאכים עשה הקב"ה הנסיון...

איזה קשי באחד מפסוקי פרקנו יתורץ בדעתו זו, ששליחת המלאכים הייתה נסיון ליושבי העיר סדום?

- ג. כ"ד. אולי יש חמשים צדיקים בחור העיר

האף חספה ולא חשא למקום למען חמשים הצדיקים אשר בקרבה

ר' יוסף אבן קספי: מצרף לכסף

ד"ה למען חמשים הצדיקים: הנה למען בכאן על הסבה הפועלת אבל "בכלל" מיוחד לזה.

(1) מהו הקשי במלת "למען" שנחקל בו אבן קספי בפסוק זה?

xx (2) לאיזו הוראה של מלך "למען" מן ההוראות הבאות מתאים ה"למען" שבפסוקנו:

בר' י"ח י"ט כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו

מל' א' יא לר' למען דוד עבדי אשר בחרתי אותו

מל' ב' יט ל"ד למעני ולמען דוד עבדי

ישעי' סב א' למען ציון לא אחשה

תהלים ח' ג' יסדת עוז למען צורריך לחשכית אויב ומחנקם

תהלים קכב ח' למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך

ד. ולא חשא למקום למען חמשים הצדיקים

רמב"ן ד"ה ויגש אברהם ויאמר האף חספה צדיק עם רשע...

... אמר כי הגון וטוב שישא לכל המקום למען חמשים הצדיקים, אבל לא יחכן -

גם במדת הדין להמית צדיק עם רשע שאם כן יהיה כצדיק כרשע ויאמרו (מלאכי ג')

שוא עבוד אלוקים, וכל שכן במידת הרחמים שהוא שופט כל הארץ... וזהו ענין הכפל

"חלילה לך" והקב"ה הורה שישא לכל המקום בעבורם, כי במידת רחמים יתנהג עמהם.

רד"ק ד"ה ולא חשא למקום:

לא אמר "לאנשי המקום", כי הרשעים דין הוא שילקו איש איש לפי עונו, אבל לחשכית המקום -

כמו שאמר (כ"א) "כלה", דין הוא שאם יש חמשים צדיקים בחור העיר, שישא למקום ולא ישחיתנו

מכל וכל... ויכלו הרשעים והישוב יתקיים באוחם הצדיקים אחרי כלות רשעים.

ומה שאמר (יחזקאל כ"ב כ"ט - ל') עם הארץ עשוק עושק וגזול גזל, ועני

ואביון הוננו ואת הגר עשוק בלא משפט ואבקש מהם איש גורר גרר ועומד בפרץ

לפני בעד הארץ ובלתי שחחה... אותה שחחה איננה שחחה גמורה לעשותה כלה אלא

לחשית יושביה ממנה והישוב ישאר ועוד: שהיה אותו איש צדיק גמור שיהיה בו כח

להציל האחרים מרוב צדקתו ומחזירם למוטב כאשר יוכל, ובלבד שלא יהיה החמס גובר באותו

מקום, כי עם רוב החמס לא יעמוד הישוב, אבל אם שאר העונות גוברים אינו דין הא-ל

לחשית המקום אלא לשפוט הרשעים בחרב וברעב או להגלותם מן הארץ ובזה ילקו מעט

הצדיקים בכלל רוב הרשעים, כמו שאמר (יחזקאל כ"א) "והכרתי ממך צדיק ורשע", ואומר

(תהלים צ"ד) "נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים, בשר חסידריך לחיתו ארץ"

ומה שאמר (ירמיהו ה) "שוטטו בחוצות ירושלם... אם חמצאו איש אם יש עושה משפט

ואסלה לה" - היו בהם צדיקים בעצמם, אבל שילכו בחוצות וברחובות לחשיב אחרים מעון

לא היו בהם, כי היו יראים לנפשותם מן יהרגו, ולא היו מוסרים נפשם כדי לחשיב

הפושעים - אם כן אין כח בצדקתם לסלוח לעיר בעבורם, אלא מהם ילכו עם הרשעים, ומתם

ינצלו לעצמם, הכל לפי צדקתם, כמו שאמר (יחז' י"ד) "וחיו שלשה האנשים האלה בחוכה

נח דניאל ואיוב המה בצדקתם ינצלו נפשם..." ואומר (י"ד כ') "חיי אני נאום ח' אם

בן אם בת יצילו, המה בצדקתם יצילו נפשם"

- 1 x מה הקשיים שבפסוקים כ"ד-כ"ה שאותם מישב הרמב"ן ?
 2 מה בין לבין הרד"ק בהסבר חפילו של אברהם (כלומר: על הצלה של מי הוא מתפלל?)
 3 מה בין הרמב"ן לבין הרד"ק בפרוש המלה "למען" ?
 4 האם רואה רד"ק ביחזקאל כ"ב כ"ט-ל" סמן לחפישתו או סחירה לחפישתו?
 5 מה היא הקושיה מפסוק תהלים צ"ד ב' לחפישתו של הרד"ק וכיצד הוא מישב אותה?
 6 לשם מה הוא מביא את דברי ירמיהו ה' ומה ענינו לענינו?
 7 x מה הראיה שהוא יכול למצוא בלשון פרקנו לדבריו (בפסקה האחרונה) על ערך הצדיקות המופיעה "בחוצות וברחובות"?

ה. ולא חשא למקום למען חמשים הצדיקים

אברבנאל... ולפי שהקבה"ו אמר לאברהם שישעה כלה בהם מלאו לבו לדבר בזה ראשונה ולומר: אין ספק שיש בסודם צדיק או צדיקים, ואיך אם כן עשה כלה בהם? ואחרי שעשה הסענה הזאת, עשה עוד סענה שנית באופן אחר באמרו: אולי יש חמשים צדיקים... כלומר: ועוד אני אומר שלא די שאינו ראוי שחספה צדיק עש רשע, אבל בהיפך, שכשימצאו שם חמשים צדיקים לא חספה לא לצדיק ולא לרשע, כי הצדיקים ראוי שיגנו על כל העיר, והוא אמרו "ולא חשא למקום למען חמשים הצדיקים"? שהוא בחסיהם, שאין ראוי שחדון את העיר אחר רובה, אלא שחזקה אותה בעבור מעוטה, וזה לפי שהצדיקים ההם הנה במות קרוביהם ושכניהם בהכרח יקבלו נזק רב, או חגרם להם מיתה עי"כ, וסוף סוף ידונו אחר כך כרשעים, כי בהיות האדם יושב במדינה, מסתפק בצרכיו ביושבי העיר וחי בהם, אין ספק שאם ימותו כולם וישאר הוא לבדו ימות גם הוא.

וכבר עשה הוא ית' הסענה הזאת ליונה באמרו: "ואני לא אחוס על ננוה העיר הגדולה אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבוא אדם אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו ובהמה רבה." כי שם נשאו (=נסלח ל...) האבות החשאים בעבור הקסנים, ואיך לא יעשה כך לצדיקים? ובעבור שהניח אברהם שתי טענות, חזר לדבר על שתייהן, נגד הראשונה אמר "חלילה לך מעשות בדבר הזה להמית...". וכנגד הסענה השנית שעדה מהחמשים צדיקים אמר עוד: "חלילה לך השופט כל הארץ לא יעשה משפט", כי בהיות חמשים צדיקים בחוכה, אע"פ שלא חלה אותם, אינו משפט שיפלו בניהם ובנותיהם וכל קרוביהם, וכספיהם וכל אשר להם.

- 1 האם מסכים אברבנאל עם הרמב"ן או עם הרד"ק או בחר לו דרך שלישיית?
 2 מה הדמיון מצא אברבנאל בין טענת אברהם כאן ובין טענת ה' בסוף ספר יונה?

חלילה לך מעשות כדבר הזה.

הכתב והקבלה:... ונראה לי לפרש מלת "חלילה" לשון המחנה ועכוב, מענין (שמואל א' י') "שנח ימים וחול"; (שר) "ויחול שבעת ימים", שטעמו המחנה עם עכוב ובטול הדבר עד זמן מועד (ווארטן איינהאלטן) וכן (קהלת ה) "יש רעה חולה" פירושו ענין עכבה (אן האלסענד) וקרוב הוא לענין (איכה ד) "לא חלו בה ידיים", שענינו מציאות הנושא בדבר והיותו בו זמן רב (האפטען, רוהען), ולפי זה חלילך לך מעשות כדבר הזה, פירוש: המחן וההעכב מעשות כדבר הזה. ("האלטע דאך איין דער גלייכען צו טון").

x הסבר מה ראה לפרש "חלילה" שלא כדרך הפירוש הרגיל כגון רש"י "חולין הוא לך"

1. חשוה

בקשה אברהם: כד... ולא חשא למקום למען חמשים הצדיקים. אשר בקרבח?
 חשובת ה' " כו... ונשאתי לכל המקום בעבורם
 x החוכל לחת סבה לשנוי הלשון?

2. כו ונשאתי לכל המקום בעבורם

סנהדרין צטז אפיקורוס אין לו חלק לעולם הבא. כגון מאן? א"ר יוסף: כגון הני דאמרי: "מאי אהנו לן רבנן (=מה חועילו לנו חכמים) לדידהו קרו, לדידהו תנו (=לעצמם הם קורין, לעצמם הם שונים). אמר לו אביי: האי מגלה פנים בתורה נמי הוא, דכתיב (ירמיהו לג) "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי". אמר רב נחמן בר יצחק: מהכי נמי שמת מינה? "ונשאתי לכל המקום בעבורם".

1. במה מהוה מסוקנו - לדעת רב נחמן - חשובה לאפיקורסין?
 2. מי מכל המפרטים המובאים בגליונו קרוב להשקפת רב נחמן?

חשאלות המסומנות x קשות והמסומנות x x קשות ביותר, יפתור כל אחד לפי הבנתו.

שאלות וגם חשובות יש לשלוח לד"ר נחמה ליבוביץ, ירושלים 44386, 10/12/10